

Çanakkale-Ayvacık Halılarının Güncel Sorunları ve Kültürel Miras Turizmi Bağlamında Sürdürülebilirliğinin Sağlanmasına Yönelik Öneriler

Aslı AKSOY*
Çiğdem ÖZKAN**

ÖZ

Çanakkale iline bağlı Ayvacık ilçesi 15.yy.'dan bu yana, Yörükler tarafından dokunan el yapımı halı üretimleri ile tanınan bir halı merkezidir. Ayvacık ilçesi dokuma halıların yanı sıra kültürel miras açısından da zengin bir bölgedir. 1980'lerde dünya el yapımı halı pazarında önemli bir yeri olan Ayvacık halılarının üretiminde son 20 yıllık süreçte ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Bu çalışma, Ayvacık yöresinde halıcılığın günümüzdeki durumunu, halı üretiminde görülen gerilemenin sebeplerini ve halı üreticilerinin karşılaştığı güncel sorunları tespit ederek, yöreye ait büyük bir değer, bir kültür mirası ögesi, turistik bir ürün olan el halılarını sektörel bazda sürdürülebilir kılmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmada veriler, alan araştırması yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen verilere göre; 2003 yılında Ayvacık'ın 34 köyünde halı dokumacılığı yapılırken, günümüzde bu sayının beşe düştüğü görülmektedir. Toplam 29 köy'de halı dokumacılığı terkedilmiştir. Halı üretiminin gerilemesindeki sebepler incelendiğinde; üretici ve üretim odaklı sorunlar, malzeme ve maliyet odaklı sorunlar, endüstriyel gelişim ve tüketici odaklı sorunlar ile pazarlama odaklı sorunlardan kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Miras Turizmi, El Dokuması Halılar, Ayvacık, Çanakkale.

Current Problems of Çanakkale-Ayvacık Carpets and Suggestions for Ensuring Their Sustainability in the Context of Cultural Heritage Tourism

ABSTRACT

Ayvacık district of Çanakkale province is a carpet center known for its handmade carpet production woven by Yörüks since the 15th century. Ayvacık district is a rich region in terms of cultural heritage as well as woven carpets. There has been a serious decline in the production of Ayvacık carpets, which had an important place in the world handmade carpet market in the 1980s, in the last 20 years. This study aims to make handmade carpets, which are a great value of the region, an element of cultural heritage and a touristic product, sustainable on a sectoral basis by determining the current situation of carpet weaving in the Ayvacık region, the reasons for the decline in carpet production and the current problems faced by carpet producers.

In this study, the data was obtained using the field research method. According to the data obtained from the research; It shows that while carpet weaving was done in 34 villages of Ayvacık in 2003, this number has decreased to five today. Carpet weaving has been abandoned in a total of 29 villages. When the reasons for the decline in carpet production are examined; It has been determined that the problems are caused by producer and production-oriented problems, material and cost-oriented problems, industrial development and consumer-oriented problems and marketing-oriented problems.

Keywords: Cultural Heritage, Heritage Tourism, Hand-Woven Carpets, Ayvacık, Çanakkale.

1. Giriş

Türklerin yerleştiği bölgelerde halı sanatının başlaması ve yayılması halı sanatında Türk halılarının önemli bir yeri olduğunun en önemli kanıtıdır (Aslanapa, 1996). Yapılan çalışmalar halı sanatının başladığı yer olarak Orta Asya'da Türklerin yaşadığı bölgelerde olduğunu kanıtlamaktadır. Bu nedenle halılar üzerine

* Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Çanakkale Onsekiz Mart University, aaksoy@comu.edu.tr

** **Corresponding Author/Sorumlu Yazar**, Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Çanakkale Onsekiz Mart University, cigdemirmak26@gmail.com

Makale Gönderim ve Kabul Tarihleri/Article Submission and Acceptance Dates: 21.12.2023-16.04.2024

Citation/Atf: Aksoy, A., Özkan, Ç. (2024). Çanakkale-Ayvacık halılarının güncel sorunları ve kültürel miras turizmi bağlamında sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik öneriler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 53, 289-306. <https://doi.org/10.52642/susbed.1407170>

yapılan çalışmaların hareket noktaları Türk halıları olmaktadır (Yetkin, 1991). Düğümlü halılar ilk defa Türklerin bulunduğu bölgelerde ortaya çıkmıştır (Yetkin, 1991) ve Orta Asya'dan dünyaya yayılmıştır (Deniz, 2005). Çanakkale ilinin güneyinde yer alan Ayvacık ilçesi, Roma döneminden kalma antik kentleri, Osmanlı camileri ve sahil turizmi ile tanınan cazip bir turizm destinasyonudur. Ayvacık ilçesi aynı zamanda 15.yüzyıldan bu yana, yörede bulunan Yörükler tarafından dokunan el yapımı halı üretimleri ile de tanınan bir merkezdir.

Halıcılık sektörü, üretim tekniği, kullanım amacı, yatırım miktarı ve pazar yapısına göre el dokuması halıları ve endüstriyel dokuma halılar olarak iki gruba ayrılmaktadır (Ticaret Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü, 2022, s. 1). Bir el sanatı türü olarak halı, tarih boyunca insanlığı için sadece sıcak ve kullanışlı olma işlevlerine sahip olmakla kalmamış, aynı zamanda ait olduğu kültürün estetik anlayışıyla birlikte, çeşitli ulusal özelliklerini de bünyesinde barındırmıştır. Kaynaklara göre halı, Orta Asya'da yaşayan Türk devletlerinde ve topluluklarda, sadece bir örtü veya süsleme malzemesi değil, taht örtüsü olarak da kullanılmaktaydı (Deniz, 2005). Endüstri devrimi sonrası geleneksel yaşam ve üretim biçimi sekteye uğramış, insanlar giderek makineleşen, endüstriyel ortamda üretilen ürünlere yönelerek, tarihi, coğrafi ve kültürel değerleri içinde barındıran el sanatından uzaklaşmışlardır. Kültürel mirasın taşıyıcısı ve insanların manevi arayışlarının bir sonucu olan el dokuması halı ürünleri, modern toplumdaki zorluklarla, hızlı küreselleşme ve sanayileşme sürecinde tüketici davranışı değişikliği ve pazarın yeniden yapılanmasının getirdiği muazzam zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. 1980'lerden itibaren dünyadaki ekonomik, kültürel ve siyasal alanların giderek birbirlerine eklenmesi ve hatta tek bir oluşum haline dönüşmesi, küreselleşme olgusu ile açıklanmaktadır. Uluslararası toplumda sosyal sistemlerin kültürel alanını bölgeselleşme ve küreselleşme faktörleri belirlemektedir. Küreselleşme, batı kitle kültürünün genişlemesi, sanayileşmenin artan hızı, teknolojinin gelişmesi ve dilsel, ulusal ve dinsel sınırların bulanıklaşmasıyla ayırt edilmektedir. Bölgeselleşme ise tam tersine mezhepsel, etnik, bölgesel ve diğer toplulukların kendi orijinal kültürlerini koruma arzusuyla bağlantılıdır. Somut olmayan kültürel mirasın ayrılmaz bir parçası olan el yapımı ürünler, kültürel anlam ve miras açısından bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir (China National Textile and Apparel Council, 2018, s. 37). Kültürel miras turizmine ilgi duyan turist kitlesinin başlıca ilgi alanlarından birini de etnik ve orijinal kültürü yansıtan bu el sanatı üretimleri oluşturmaktadır.

Halı dokuma, geleneksel Türk el sanatı üretimlerinin en yaygın türlerinden biridir (Yetkin, 1991). Tarihsel olarak halılar Anadolu halkının yaşamının ayrılmaz bir parçası ve milli kültürünün açık bir örneği olmuştur. Her halı, dokunduğu yerin doğasını, onu yaratan insanların dünya görüşünü ve inançlarına ilişkin sembollerini yansıtan bir sanat eseridir. Her bölgenin coğrafyası, tarihi, kültürel ve dini ortamı, halının benzersiz süslemesini, kompozisyonunu ve diğer unsurlarını etkiler. Bu anlamda halı dokumacılığının sürdürülebilirliği, tarihi, kültürel ve maddi mirasın korunması açısından olağanüstü önem taşımaktadır (Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, 2018).

1980'lerde dünya el dokuması halı pazarında önemli bir konuma sahip olan Ayvacık halılarının üretiminde, son 15 yıllık süreçte ciddi bir gerileme yaşanmıştır. Hatta son birkaç yıllık süreçte yörede, halıcılığın tamamen azaldığı ve neredeyse yok olmak üzere olduğu görülmektedir. Bu çalışma, Ayvacık yöresinde el halısı üretiminde görülen gerilemenin sebeplerini ve halı üreticilerinin karşılaştığı güncel sorunları tespit ederek, yöreye ait büyük bir değer, bir kültür mirası ögesi, turistik bir ürün olan el halılarını sektörel bazda sürdürülebilir kılmak için güncel önerilere yer vermeyi amaçlamaktadır.

12. Kalkınma planı 283. Madde de belirtilen "ileri teknolojilerin kullanımıyla kültürel mirasın sağlık ve güvenilir araçlarla yeni nesillere aktarımının sağlanması", Madde 292.4. belirtilen "bölgede kültürel mirasın korunması, yeniden canlandırılmasına yönelik çalışmalar yapılması" (Onikinci Kalkınma Planı, 2023) el halıcılığının yeniden canlandırılması ve yok olmasının önlenmesi konusunda öneriler geliştirilmesi bu çalışmanın önemini oluşturmaktadır.

2. Literatür Araştırması

Konu ile ilgili literatür incelendiğinde Türkiye'de el halıcılığının sorunlarıyla ilgili ciddi çalışmaların 1980'li yıllarda başladığı ve sonrasında bu alanda bir çok çalışma yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, somut olmayan kültürel miras unsurlarından biri olan el halılarının yakın döneme kadar miras turizmi bağlamında yeterince değerlendirilmediği, ilgili literatürde bu konuda yapılmış yerli ve yabancı çalışmaların kısıtlı sayıda olup, son on yıllık süreçte yoğunlaştığı görülmektedir. (Deniz, 2005), yaptığı çalışmada Türk

halıcılığının Orta Asya'dan başlayan, Anadolu'da devam eden serüveni, İpek Yolu vasıtasıyla, daha ilk çağlardan itibaren, Avrupa'ya taşınmasına ilişkin önemli bilgileri derlemiştir. Halı dokuma çeşitleri, ip boyama teknikleri, kullanım şekilleri, motif ve desen bilgisi gibi konularda Türkler öğretici ve öncü olmuştur. Bu nedenle Türk'lerin önemli bir mirası olan dokuma halılarına sahip çıkmak kültürümüzü korumak adına önemli olacaktır.

(Allayarov, 2023, s. 47-50) turistleri turizm destinasyonuna çekmede ulusal zanaat ürünlerinin geliştirilmesinin olanaklarını araştırdığı “Turistleri Turizm Alanına Çekmede Milli El Sanatı Ürünlerinin Potansiyeli” isimli çalışmada, turistlerin giderek artan bir şekilde, bir destinasyonun yerel kültürü ve gelenekleriyle bağlantı kurmalarına olanak tanıyan benzersiz ve sürükleyici deneyimler aradıklarını; ulusal el sanatları ürünlerinin, turistlere yerel zanaatkarlarla etkileşime geçmeleri, geleneksel teknikleri öğrenmeleri ve bu el sanatlarının kültürel önemini anlamaları için bir yol sunduğunu ifade etmiştir.

(Demirbulak, 2022), yaptığı çalışmada, sanayileşme ile birlikte halı yapımında kimyasal boyaların kullanımı, doğal renklerin elde edilmesine yaşanan zorluklar (hammadde ve ustaların azalması), halının yoğun bir emek ile uzun sürede dokunması nedeniyle halı üretiminde ve talebinde azalmaya neden olduğunu ifade etmiştir.

(Boyzhigitov, 2023), “Milli El Sanatları Markası Yaratmada Dijital Pazarlamanın Rolü” adlı çalışmasında, markalaşma politikasının geliştirilmesine dayalı olarak el sanatları ürünlerinin satış hacminin artırılması ve marka oluşturmada dijital pazarlama teknolojilerinin etkin kullanılması konularına değinerek, Özbekistan Cumhuriyeti’nde bu konuda devlet tarafından alınan önlemleri anlatmıştır. (Alimdjanoich, 2023) “Ulusal El Sanatı Ürünlerinin Rekabet Gücünü Artırmak İçin Teknolojik Yatırımların Desteklenmesinin Önemi” isimli çalışmasında, küreselleşme çağında internet ağının ve makineleşmenin el sanatları üzerindeki etkilerini ve bunun turistik pazara yansımaları, konuya dair örnekler içinde Özbekistan el halılarına da yer vererek açıklamıştır. (Aliyeva, 2023) “Cumhuriyet’te İpek Ürünleri Sanatçılığının Gelişimine İlişkin Beklentiler” adlı makalesinde, Özbekistan’da ipek kumaş ve halı dokumacılığının gelişiminin kültürel miras ve turizm açısından önemine değinerek, bu konuda devlet tarafından yapılan girişimleri anlatmış ve örnek olarak 2020 yılında Özbekistan’ın Fergana bölgesinde, Margina şehrinde kurulan ipek kumaş ve 1200’den fazla işçi istihdam eden halı dokuma atölyesini göstermiştir.

(Bingöl & Qasimov, 2018) “Nakçıvan Özerk Cumhuriyeti’nde Kültürel Miras Potansiyeli ve Turizmin Gelişimindeki Rolü” adlı bildirimlerinde, miras turizmini, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti için potansiyel bir değer olarak nitelendirerek, 2018 yılında Azerbaycan devleti tarafından kültürel mirası koruma ve geliştirme bağlamında yapılan çalışmalar kapsamında, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti’nde halı dokumacıları için uygun koşullara sahip bir halı üretim atölyesi kurulması sürecine değinmişlerdir.

(Dong, Yanan, Kaijun, & Xiaoliang, 2018), “Güney Sincan’daki Etnik Bölgelerde Turizm Yoluyla Hedeflenen Yoksulluğun Azaltılmasına Yönelik Araştırma, Destek ve Yenilik Mekanizmalarının Belirlenmesi” adlı, Sincan’ın güneyindeki etnik azınlık bölgelerinde turizm yoluyla hedeflenen yoksulluğun azaltılmasını amaçladıkları proje çalışmalarının bir bölümünde; Aksu İli, Nurbağ İlçesine bağlı Baza Köyü’nde Nurdyar El Sanatları Kooperatifinin halılarında, teknik donanım yetersizliğinden kaynaklanan sorunları incelemişlerdir. Turistik Pazar sorunu ve sermaye kaybına değinerek, çözüme yönelik yaptıkları çalışmaları anlatmışlardır.

(Chuangeng, 2006), Sincan Kültürel Mirasının Korunması ve Kullanılması” isimli kitabında, küreselleşme sürecinde Çin’in kültürel mirasını korumanın gerekliliğine değinmiştir. Antik mezarlarda bulunan, Uygur, Hotan ve Han Hanedanına ait halılar ile bunların korunduğu bölge müzelerinden söz etmiştir. Ayrıca ivmesi günden güne düşmekte olan, Sincan bölgesine ait kültürel mirası yansıtan el sanatı üretimlerinin, pratik ürünler olarak geliştirilmesiyle büyük bir Pazar yaratılabileceğini söyleyerek, bu bağlamda yerel el halılarının önemine değinmiştir.

(Pourmoradian, ve diğerleri, 2021), “İran-Doğu Azerbaycan Eyaleti’nin Farklı Bölgelerinde El Yapımı Halı Üretim Potansiyelini ve Sürdürülebilirliğini Değerlendirmek İçin Entegre Bir Yaklaşım” isimli makalelerinde, İran’ın Doğu Azerbaycan Eyaleti’nde, el halıcılığında karşılaşılan sorunlara değinerek, coğrafi bilgi sistemi tabanlı bir yaklaşımla, el yapımı halı üretiminin sürdürülebilirliğini değerlendirmişlerdir.

(Industry & Tourism, 2017) İran’ın petrol dışı ihracatını artırıcı bir güç olarak nitelendirdiği Tebriz el halılarının ihracatının artırılması konulu “El Sanatlarını Tanıtmak ve İhraç Etmek 7 Yolu” başlıklı

haberinde, el sanatları aktivistlerinin devletten talep ettiği; el dokuması halılara bütçeden belli bir pay ayrılması, el sanatlarının desteklenmesinde kaliteli ve ucuz hammadde sağlanması, sigorta sorununun çözümü gibi konulara değinerek, halıcılık sektörü çalışanlarına sağlanacak düşük faizli ve uzun vadeli, sübvansiyonlu krediler gibi imkanların üretimi arttırmada pozitif bir etki yaratacağını ifade etmiştir.

(Hajian, 1994) el yapımı halı ihracatçıları birliği üyeleri ile yaptığı görüşmelere dayanan “Kum Şehri Halılarının İhracatına Halı Fiyatının %75'ine Kadar Gümrük Vergisi Uygulanacak” başlıklı makalesinde, İran'ın Kum eyaleti halılarının ihracatında görülen düşüş ve olası nedenleri içinde, hedef ülkelerin halıya olan talebinin azalması, halı sektörünün hükümetin destek paketi kapsamında değerlendirilmemesi, halı fiyatının % 75'e varan kısmının gümrük vergisine tabi olması gibi konulara değinmiştir.

(Nemr, 2019), “Know-how Turizmi, Bölgesel Kalkınmanın İtici Gücü mü? Lübnan'daki Baalbek-Hermel Bölgesi Örneği” isimli doktora tezi çalışmasında, 18. yüzyılda Osmanlı işgali sırasında, Lübnan'ın Akkar bölgesinde, Aidamoun ve El Kwashra köylerinde başlayan ilk halıcılık girişimlerinin, bir kültürel miras ögesi haline dönüştüğünü ve günümüzde Baalbek-Hirmil ilinin Fakiha köyünde, geleneksel yöntemlerle turistik ürün olarak halı dokumacılığının sürdürüldüğünü söylemektedir. Ayrıca halı dokumacılığında karşılaşılan uygun fiyatlı hammadde temini, hammadde kalitesi, rekabet amaçlı düşük satış bedeli, emeğin sömürsü, üründe metalaşma, siyasi tehditler gibi sorunlara dikkat çekerek, bölgede bu sorunları önleme ve el dokumacılığını canlandırma amaçlı yapılan, yakın zamanlı bireysel projelerden örnekler vermekte ve bu halıların dış ticaret turizm sektöründeki önemine değinmektedir.

(Nachouane, 2015), “Somut Olmayan Miras Turizminin Gelişimi: Zorluklar, Bağlamlar ve Müdahale Stratejileri: İspanya, Murcia ve Granada Deneyimleri Işığında Marakeş Medinesi'ndeki El Sanatları Örneği” adlı doktora tezi çalışmasında, İspanya'nın Emevi döneminde ünlü birer halı merkezi olan Murcia ve Granada kentlerinde, miras turizminin gelişimi ve sürdürülebilirliği için yapılan çalışmalara yer vermektedir.

(Beznosiuk, Liubitseva, & Popovych, 2021), “Kültür Turizmi İçin Bir Kaynak Olarak Somut Olmayan Kültürel Miras: Ukrayna'da Nakış ve Halı Dokuma Örneği” isimli makalelerinde, 2030 yılına kadar Ukrayna için sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi uyarınca, ulusal kültürel değerler ve geleneklerin korunarak kalkındırılması bağlamında, yaratıcı endüstriler kapsamında ele alınan el sanatlarının miras turizmi için kaynak olarak kullanımına değinmişlerdir. Ukrayna örneğinde, nakış ve halı dokuma gibi manevi mirasa sahip turizm destinasyonlarını kalkındırmayı teşvik edici girişimleri anlatarak, somut olmayan kültürel miras unsurlarının bir mknats görevi gördüğünü öne sürdükleri turist rotalarının tasarımına ilişkin genel ilkeler sunmuşlardır.

(Krasojević & Vićentijević, 2018), hazırlamış oldukları “Pirot Şehri Turizm Geliştirme Programı 2018-2022” konulu raporun bir bölümünde, Sırbistan'ın Pirot ilçesinde, 16. yüzyıldan beri dokunmakta olan ve 2012 yılından itibaren ülkenin somut olmayan kültürel miras listesinde yer alan Pirot halılarını tanıtarak, günümüzdeki sorunsallarına değinmişlerdir. Ayrıca Pirot'ta el halıcılığının sürdürülmesi ve gelişimine yönelik çalışan kurum ve kuruluşlar ile bu halıların turistik ürün olarak değerlendirilmesine dair yapılan girişimler hakkında detaylı bilgiler vermişlerdir.

(Belchior, Melo, Widmer, Alcoforado, & Paes, 2017), “Kültür Turizmi Ürünü: Lagoa Do Carro'daki Duvar Halıları (Pernambuco, Brezilya)” isimli makalelerinde, Brezilya'nın Pernambuco Eyaleti'nde bir belediye olan ve “halı diyarı” olarak bilinen Lagoa do Carro'da, halı yapımıyla ilgili sorunları hafifletme ve el halıcılığını geliştirme amacıyla 23 Ekim 1989'da kurulan Lagoa do Carro Goblen Derneği'nden bahsederek, 2008'den bu yana yerel turizmi teşvik etmeye yönelik eylemleri anlatmışlardır.

(Ceylan, Emiroğlu Aydın, & Bulut, 2023), “Kültürel Bir Miras Olan Taşpınar (Aksaray) El Dokuma Halılarının Korunması ve Turistik Ürün Olarak Sürdürülebilirliği” adlı makalelerinde, Aksaray'a ait bir kültürel miras ögesi olarak değerlendirdikleri Taşpınar halılarının, geçmiş ve güncel durumuna değinerek, yörede halı dokumacılığının gerileme sebeplerini anlatmış ve sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından turistik bir ürün olarak pazarlanmasının önemine değinmişlerdir.

(Bilgin, Demir, Lau, Kin-Man To, & Zhang, 2011), “Türk El Yapımı Halı Sektörü: Seçilmiş Asya Ülkeleriyle Karşılaştırmalı Bir Analiz” adlı çalışmalarında, Türkiye ile işçilik ve diğer maliyetlerin daha düşük olduğu başta Çin, Hindistan, Pakistan ve Nepal olmak üzere Uzak Doğu ülkelerinin el halısı sektörünü kıyaslamışlar ve bu ülkelerin iç pazar ile dünya pazarında rekabet açısından Türk el yapımı halı üretimi üzerindeki olumsuz etkilerine değinmişlerdir. Ayrıca halı üretiminde; model ve renk konusunda

tüketici tercihlerindeki hızlı değişimin Türk el halı sektörünün bir diğer büyük problemi olduğunu ifade etmişlerdir.

Konu ile ilgili literatür değerlendirildiğinde, el halıcılığının sorunları ile bunlara yönelik çözümlerin, miras turizmi bağlamında önemini içeren multidisipliner çalışmaların genellikle yakın tarihli oldukları ve Türkiye, Özbekistan, Azerbaycan, Çin (Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde), Lübnan, İspanya (Murcia, Granada), Ukrayna, Sırbistan, Brezilya gibi dünyanın az gelişmiş veya gelişmekte olan bazı ülkelerini baz aldıkları görülmektedir.

3. Kavramsal Çerçeve

3.1. Kültür, Turizm ve El Sanatları İlişkisi

Bir yerden bir yere gitme olgusu, insanın varoluşu ile başlamıştır. Tarihsel süreç boyunca insanoğlu; ekonomik amaçlar, ticaret, savaşlar, din ve eğitim gibi nedenlerden dolayı yer değiştirme ihtiyacı duymuştur. 16. yüzyılda Britanya'da ortaya çıkan "Büyük Tur" olarak adlandırılan gezilerle birlikte, gezilerin daha organize hale geldiği 19. yüzyılda yaygınlaşacak olan "turist" kavramı doğmuştur (Dino, 2018). Dünya Turizm Örgütü'nün (DTÖ) tanımına göre turizm; "Bireylerin, her zamanki ikamet yerleri dışında bir ülkede bir yıldan az bir süre içinde eğlence, iş veya diğer amaçlarla yaptıkları seyahatler ve konaklamalar sırasındaki faaliyetleridir".

Değişen motivasyon sebebiyle, değişik turizm türleri türemiştir. Alternatif turizm türlerinden biri de kültür turizmidir (Aliağaoğlu, 2004). Türkçe sözlükte kültür, "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü" olarak betimlenir. Kültür turizminin diğer turizm çeşitlerinden farkı, öğrenme fonksiyonlu olmasıdır. Kültür, insanların düşündüğü (inanç, tavır, fikir ve değerler), yaptığı (davranış ve yaşayış biçimleri) ve oluşturduğu (sanat eserleri, el sanatları, diğer kültürel ürünler) unsurları kapsamaktadır. Dolayısıyla kültür, süreçleri (insanların düşünce ve yaşama biçimleri) ve bu süreçler sonunda oluşan ürünleri (binalar, el sanatları, sanat ve gelenekler) içerir. Bu açıdan ele alınırsa, kültürel turizm, sadece mekân ve anıtların ziyareti değil, ziyaret edilen alandaki yaşam tarzının da öğrenilmesidir (Aliağaoğlu, 2004).

Miras sözlük karşılığı olarak bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şeyler olarak tarif edilmektedir. Farklı bir tanımla miras, bir topluluğun geçmiş tarihi değerleri ile kültürel geleneklerinin birleşimidir (Ma & Mohame, 2023), Miras turizmi ise kısaca, geçmişin hikayelerini ve insanlarını orijinal olarak temsil eden yerleri ve etkinlikleri deneyimlemek için seyahat etmek olarak tanımlanabilir. (Keskin, Furat, & Güler, 2020), Miras turizmi, kültür turizminin önemli bir parçasıdır ve bununla bağlantılı özellikler, kültür turizmi kapsamına giren diğer tüm kategorilerde bulunabilmektedir.

1990'lı yıllarda kültür turizmi kavramı; miras turizmi, yerel kültür turizmi ve yaratıcı turizm gibi el sanatlarını da içeren yeni kategorileri kapsamaya başlamıştır. Geniş perspektifli bu yaklaşım turistlere, kültürün çeşitli yönlerini öğrenmenin yanısıra gerçek deneyimler kazanıp, kişisel yaratıcılıklarını geliştirme fırsatı da vermiştir (Beznosiuk, Liubitseva, & Popovych, 2021).

20. yüzyılın sonlarında (1999) UNESCO tarafından tanımlanan ve uluslararası alanda kabul gören kültürel miras kavramı, somut (maddi) ve somut olmayan (manevi) kültürel miras olarak şekillenmiştir (Dino, 2018). Somut kültürel miras; arkeolojik anıtları, mimari anıtları (anıt mezar, kale, ev, vb.); dini inançların kültürel anıtlarını (bazilika, kilise, cami, mezar vb.), sanatsal anıtları (duvar resmi, heykel, mozaik) içerir. Somut olmayan kültürel miras ise masal ve efsaneler, müzik ve halkoyunları, yerel festivaller, geleneksel mutfak, etnografik ürünler ve çeşitli el sanatları üretimleri ile temsil edilir (Dino, 2018).

Ekonomik, sosyal ve kültürel bir olgu olarak turizme ilişkin yapılan birçok gözlem ve analize göre, kültür ve kültürel mirasa yönelik turizm, özellikle yeni yüzyılda, turizm sektörü açısından, dünyada en büyük etkiyi yaratan faaliyetlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Dino, 2018).

3.1.1. Kültürel Miras Turizmi Bağlamında Ayvacic'ta El Sanatları

Miras ve yaratıcı turizm kapsamında sunulan turizm ürünleri, genellikle somut olmayan kültürel miras unsurları olarak kabul edilen geleneksel el sanatlarını içermektedir (Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Madde 14). "El sanatları" kavramı, geçmişten günümüze üretimine ve kullanımına

dair bilgi kaynağı ile aktarılan; mutfak gereçlerinden ahşap işlerine, hayvan takımlarından tarım araçlarına, geleneksel giyim-kuşamdan dokuma ürünlerine değin geniş bir yelpazede yer alan günlük kullanım eşyalarını içeren maddi kültür ürünlerini tanımlar (Öztürk, 2010, s. 71). Bu ürünler dekoratif ve işlevsel yönlerinin yanı sıra geleneksel, dini ve sosyal açıdan sembolik bir anlam taşıyabilirler. El sanatları faaliyetinde, girişimcilik faaliyetinden farklı olarak malların üretimi ve satışı, işin yürütülmesi ve hizmetlerin organizasyonu, gerçek kişiler tarafından el emeği ve aletler kullanılarak yapılır (Nazarova, 2023). El sanatları, ortaya çıktığı toplumun duygularını, sanatsal beğenilerini ve kültürel özelliklerini yansıtır hâle geldiğinde “geleneksel” vasfı kazanmış olur (Er & Sarıkaya, 2012). El sanatı ürünleri; insan gücünün istihdamına katkı, yerel ekonomiyi çeşitlendirme, bölgenin turizm gelirindeki artış gibi faktörlerle ülke ekonomisine katkıda bulunurlar. Ayrıca yerli ve yabancı turistlerin ilgisini arttıracak, yöreye marka değeri kazandıracak tarihi, kültürel, sanatsal içerikteki bölgesel etnografik ürünleri Ulusal ve Uluslararası platformda tanıtma işlevi görürler. Kırsal turizmi canlandırarak, bölgeye gelen turistlerin bölgenin kültür-miras turizmi hakkında bilgilendirilmesini sağlarlar (Gayatri, Sakshi, & Kumar, 2022); (Mahmoud & Almulla, 2020, s. 4). El sanatı ürünleri, turistlerin ülkelerine döndüklerinde hediyelik eşya olarak saklamak için satın alma konusunda istekli olmaları nedeniyle turizmin gelişmesine de katkıda bulunurlar (Mahmoud & Almulla, 2020, s. 3).

Somut olmayan kültürel mirasın kökeni sıradan ve popüler günlük yaşamdır. Dolayısıyla Ayvacık yöresinde yaşayan çeşitli etnik gruplardan insanlar, yaşamları boyunca pek çok somut olmayan kültürel miras ürünü yaratmışlardır. Ağaç oymacılığı, bıçakçılık, çarıkçılık, çorap örücülüğü, doğal boyamacılık, dokuma tezgâhı yapımı, keçecilik, kilimcilik, kolan dokumacılığı, kumaş dokumacılığı, nakış işleri, nazarlık (çılıkak) yapımı, oya-iğne işleri, semercilik, süpürgecilik, tahta kaşıkçılık, tığ işleri ve halıcılık Ayvacık’a ait somut olmayan kültürel mirasın bir parçasını oluşturur (Aksoy & Keleş, 2008). Ayvacık’ta geleneksel el sanatları içerisinde ilk sırayı, yöreye özgü renk ve desen özellikleri taşıyan el halıları almaktadır. El halısı sektörü yerel hammaddelelerden faydalanır ve diğer endüstrilerin gereksinimlerine kıyasla daha az kaynakla iş fırsatları sağlar. Bununla birlikte emek yoğun bir sektördür (Gayatri, Sakshi, & Kumar, 2022, s. 434). Halı dokumacılığı doğası gereği, kadınların ve yaşlıların bunu yapabildiğini mümkün kılmaktadır (Mahmoud & Almulla, 2020, s. 4).

3.1.2. Bir Kültür Mirası Ögesi Olarak Ayvacık’ta Halıcılık

Yörede Türklerin yerleşiminden sonra el halısı üretimi ve ticaretini gösteren en eski yazılı ve görsel kanıtlar, Ayvacık halılarının 15. yüzyıl’dan itibaren görülmeye başladığı Batılı resamlara ait tablolar, Osmanlı İmparatorluğuna ait kayıtlar ve yabancı seyyahların seyahatnameleridir. Yazılı kanıtlara göre 18.yüzyıl’ın sonlarında Çanakkale, bölgede dokunan yünlü halıların toplanıp dışarıya gönderildiği bir ticaret merkeziydi. 19. yüzyılda ise yörenin sanayisi, büyük ölçüde “Yörük” olarak adlandırılan halı ve çanak-çömlek üretimine bağlıydı ve yörede halı dokumacılığının önemli merkezleri Ezine ve Ayvacık’tı (Yaşar, 2004).

Günümüzde Ayvacık halkını; Manav, Yörük ve Türkmen adı verilen gruplar oluşturmaktadır. Ayrıca ilçede Yunanistan ve adalarından gelen muhacirler ile 1878 Rus harbiyle gelen göçmenlerde mevcuttur. Yörede halıcılık, geçmişte Kazdağlarında yaylak-kışlak gruplar yaşarken, 1843-1873 tarihleri arasında Osmanlı’nın son zorunlu iskânıyla, günümüzdeki köylerine yerleştirilen Yörükler tarafından, bir ata geleneği olarak yapılmaktadır. Kendilerini, Rumeli’nin fethine giderken Ayvacık ve civarına yerleşerek bölgede kalanlar olarak nitelendiren Manav kesim ise halı dokumacılığını, popüler olduğu 1980’li yıllarda ticari amaçlı yapmak için bölgede açılan Halk Eğitim Kursları ve Yörüklerden öğrenmiş fakat uzun süre sürdürememişlerdir. Sarı Saltuk ve Ece Baba gibi Kazdağlarını Türkleştirmede etkili olmuş erenlerle birlikte bölgeye yerleşmiş alevi Türkmen kesim ile azınlığı oluşturan göçmen ve muhacirlerde ise halı dokumacılığı yoktur. Bölge halıları başta sadece çeyizlik ve ölümlük olarak dokunmaktaydı. Dokuma ile uğraşmayan köylerin çeyizlik halıları siparişle Yörük köylerine dokutulurdu. Bu gelenek kısmen de olsa halen sürdürülmektedir. Ölümlük adı verilen ve tabutun üzerine serilerek camiye bağışlanan halılar ise günümüzde maliyet nedeniyle battaniye ile değiştirilmiştir (Aksoy, 2003, s. 7-10).

Batılı resamların tablolarında 15. Yüzyıl ’dan itibaren görülmeye başlaması, Ayvacık ve civarında halıcılığın başlangıç tarihine dair en önemli veridir (Aksoy, 2003, s. 3).

Ayvacık halılarının çözgü, atkı ve ilme iplikleri yündür. Eski örneklerinde atkı ipleri 3 katlı ve pembe-uçuk kırmızı renklidir. Halıların başlangıç ve bitiş kısmını oluşturan 10-15 cm kalınlığındaki geniş kilim kısımları üzerinde kötülükten koruduğu düşünölen birer muska formu görölür. Ayvacık halılarına; sekiz kollu yıldızlar, sekizgen içine yerleştirilmiş yıldızlar, kareler, dikdörtgenler, kanca şeklinde motiflerin birleşiminden oluşun geometrik desenler hakimdir. Halıları çevreleyen bordürler, yörede su adını alır ve çok çeşitlidir. Kobak suyu, yıldız top (çakmak tabak), yağlık, üzömlü (karasulu), tabak suyu, katır nalı, yan yaprak, bardak, makas suyu, elma suyu, asma yaprağı, çınar yaprağı, baklava kesimi, Türkmen gülü, eğrili su (yangaşlı su), yabalı su, gulluklu su, donlu çakmak, turnalı (koca götsu, goldür, kollu), torba suyu, karanfilli su, zigzag, kilitli su, nacaklı, çengel, sığır sidiğı, şaşirtmaca su, çubuk yöredeki bordür motiflerinin isimleridir. Turnalı,elekli, baratlı (şeytan turnağı), sarıbaş, cami desenli, altın tabak, yeşilbacak (yeşilbaş, yörük örnek, kıvrımlı elek), oklu (kızıllı), boynuzlu (elibeline), çakmak(yıldızlı), sıranılı seccade, uzun çengelli (Babakale örneğı), bardaklı, güğömlü (direkli), narbudak (dört gül, kabak çiçeğı, karanfilli), karasulu (üzömlü,lambalı), çengelli (Ahmet dede, Hasan dede), on iki çiçek; Ayvacık halılarının desen isimleridir (Aksoy, 2003, s. 19-21).

1930'lu yıllara kadar doğal boyalarla boyanan Ayvacık halıları, bu yıllarda ucuz ve kalitesiz anilin boyaların yöreye girmesiyle yozlaşmıştır. Ayvacık halılarındaki bu dezenformasyon, 1980'li yıllarda, yörede ilk halı kooperatifi olan ve Marmara Üniversitesiyle ortak olarak DOBAG adlı projeyi başlatan Süleymanköy ve Çevre Köyleri Kalkındırma Kooperatifinin kurulmasına kadar sürmüştür. 80'li yıllardan itibaren Avrupa'da doğal ürüne dönüş trendi, ekolojik ürünler olan Ayvacık halılarının yurt içinde oldukları kadar yurt dışında da büyük rağbet görmesine yol açmıştır. Bu süreçte Ayvacık halıları, doğal boyalı ve kaliteli saf yün iplikleri ve yükselen kaliteleri ile uluslararası piyasada tanınan bir marka haline gelmiştir. 1993 yılında Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin bünyesine alamadığı köylölüleri, Ayvacık Kaymakamlığına bağı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Halıcılık İşletmesi dokuyucu üye olarak almıştır. Başlangıçta 75 kişinin çalıştığı Vakıf Halıcılık, üretimini kapandığı 31.12.2015 yılına kadar Assos Halı adıyla sürdürmüştür. Yörede açılan kooperatifler 2000'li yılların ilk çeyreğinde, kalifiye eleman ve yönetici sorunuyla yüzyüze kalmış ve kapanmaları ile birlikte Ayvacık'ta halıcılık 80'li yıllardan çok daha zor koşullar ve tükenme tehlikesiyle karşı karşıya gelmiştir.

4. Yöntem

4.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışma da amaç, Ayvacık yöresinde el halısı üretiminde görölen gerilemenin sebeplerini ve halı üreticilerinin karşılaştığı güncel sorunları tespit ederek, yöreye ait büyük bir değer, bir kültür mirası ögesi, turistik bir ürün olan el halılarını sektörel bazda sürdürülebilir kılmak için güncel önerilere yer vermektir.

4.2. Çalışmanın Önemi

12. Kalkınma planı 283. Madde de belirtildiğı gibi "ileri teknolojilerin kullanımıyla kültürel mirasın sağlık ve güvenilir araçlarla yeni nesillere aktarımının sağlanması" el halıcılığının yeniden canlandırılması ve yok olmasının önlenmesi konusunda öneriler geliştirilmesi bu çalışmanın önemini oluşturmaktadır.

4.3. Araştırma Yöntemi

Ayvacık el halılarının mevcut durumunu tespit etmek amacıyla bu çalışmada alan araştırması yöntemi ile araştırma yapılmıştır. Alan araştırmalarında amaç, bir olay veya bir olguyu yerinde incelemek, gözlemek olabilirken, bazılarında daha önce bilinen ya da bilindiğı düşünölen bir olgu ya da olayı "doğrulamak" (groundtruthing), veya belli bir amaca yönelik sistematik bilgi toplamak olabilir (Arı, 2014). İnsanların belli konulardaki düşönceleri, davranış kalıpları, algıları, doğal kaynakları kullanım biçimleri, geleneksel yaşam şekilleri ve kültürlerini tespit edebilmek ancak ayrıntılı saha çalışmasıyla mümkün olabilmektedir (Arı, 2014). Araştırmada, el halıcılığının mevcut sorunlarını tespit etmek amacıyla alan çalışması yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle 10.09.2023-22.11.2023 tarihleri arasında Ayvacık semt pazarı ve bölgedeki köyler (Ayvacık'a bağı tüm köyler) gezilerek, yerel halk ile görüşmeler yapılmış, gönüllü yerel insanlarla dokumacılık hakkında yüz yüze görüşme yapılmış ve halıcılığın son durumu ve köylerde var olan halıların resimleri çekilerek kayıt altına alınmıştır.

5. Bulgular

5.1. Ayvacık'ta Halı Dokumacılığının Güncel Durumu

Tablo 1. 2003 ve 2023 yıllarında Ayvacık'ta Halı Dokumacılığının Durumu

2003 VE 2023 YILLARINDA AYVACIKTA HALI DOKUMACILIĞININ DURUMU											
	YÖRÜK			MANAV	KÖYLER			MANAV	KÖYLER		
	Köyler	2003	2023		Köyler	2003	2023		Köyler	2003	2023
	Ahmetler				Adatepe				Misfak		
	Akçin				Ahmetçe				Nusratlı		
	Baharlar				Babadere				Paşaköy		
	Bilaller				Bademli				Sapanca		
	Budaklar				Balabanlı				Sazlı		
	Cemaller				Behram				Söğütü		
	Çakmaklar				Büyükhüsün				Süleymanköy		
	Çamkalabak				Çaltı				Şapköy		
	Çamköy				Demirci				Tabaklar		
	Çınarpınar				Dibekli				Tamış		
	Keçikaya				Erecek				Tuzla		
	Kestanelik				Hüseyinfakı				Bahçedere		
	Kırca				İlyasfakı				Bektaş		
	Kızılkıçılı				Kayalar				Güzelköy		
	Koruoba				Kısacık				Tuztaşı		
	Naldöken				Korubaşı				Uzunalan		
	Pırnardere				Koyunevi				Yeşilyurt		
	Tartışık				Kozlu				Arıklı		
	Yeniçam				Kulfal				Babakale		
	Yukarköy				Küçükçetmi				Kocaköy		
	MERKEZ				Küçükhüsün				Kösedere		

▪ Tabloda koyu renkle işaretli kısımlar halı dokumacılığı yapılan köyleri göstermektedir.

Kaynak: Aksoy, A., Özkan, Ç. (2023), tablo alan araştırması sonucunda oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde 2003 yılında toplam 34 köy ve ilçe merkezinde halı dokumacılığı yapılırken 2023 yılında yapılan alan araştırması sonucunda halı dokumacılığının kadınlar tarafından sadece 5 köyde ve ilçe merkezinde sürdürülebildiği görülmektedir.

5.2. Ayvacık'ta Halı Dokumacılığının Gerileme Sebepleri

5.2.1. Ayvacık Halılarında Üretici Odaklı Sorunlar

Ayvacık halılarında üretici odaklı sorunlar genellikle bu alandaki organizasyon eksikliğinden kaynaklanmakta ve iş gücü kaybıyla sonuçlanmaktadır.

5.2.1.1. İş Güvencesi/Sigortasız Çalışma/Sağlık Sorunları

1980'li yıllardan 2000'li yılların başına kadar halı dokumacılığı Ayvacık ilçesinin Yörük köylerinin temel geçim kaynaklarından biri olmuştur. Bu süreçte dokumacı halk tarafından en çok dile getirilen sorun sigortasız çalışıyor olmalarıdır. Ayvacık'ta el dokuması halı sektöründe çalışan dokumacılarda el, bilek, sırt ağrıları, duruş bozukluğu, akciğer ve solunum sistemi ile ilgili problemler görülmektedir. Dokuyucular halıcılığın bedensel olarak yorucu ve yıpratıcı olduğunu, bununla birlikte geleceğini garanti altına alacak, sağlık sigortası ve emekli maaşından yoksun olduklarını ifade etmişlerdir. Bu nedenle gençler bu mesleğe ilgi duymamaktadır. Bunlar, günümüzde Ayvacık'ta el yapımı halı endüstrisinde vasıflı ve vasıfsız işgücünün bulunamamasının başlıca nedenleridir.

5.2.1.2. Nitelikli İş Gücü Kaybı/Köyden Kente Göç Olgusu

Ayvacık köylerinde, yeni evli genç kızlar ve ailelerinin erkek tarafından Ayvacık'ta yaşayacakları bir ev istemeleri nedeniyle köylerde halıcılık mesleğine yönelecek genç nesil yok denecek kadar azalmıştır. Kırsal bir bölge olan yörede büyüyen gençlerin, modern endüstrilerde çalışma eğiliminde olmaları, çocuklarına daha iyi bir eğitim sağlamak gibi nedenlerle ilçeye veya kentsel alanlara göç etme isteği de el halıcılığı üretiminde işgücü sıkıntısına yol açan en önemli faktörlerden biridir. Günümüzde Ayvacık Merkezi'nde

halı dokumacılığını sürdüren kadınların hemen hemen tamamı bu şekilde köyden göç etmiş ilçe merkezine yerleşmiş kişilerden oluşmaktadır.

5.2.1.3. Düşük Ücretli İstihdam/Tarım İşçiliğine Yönelim

Ayvacık'ta halı dokumacılığı yapılan köyler, tarım arazileri olmayan ve zorunlu iskânla, kayalık ve taşlık araziye yerleştirilen Yörüklerle ait olanlardır. Yörük kesim baştan itibaren hayvancılık ve halıcılık ile uğraşmıştır. 1980'li yıllarda yörede açılan kooperatifler sayesinde halı dokumacılığı büyük bir ivme göstermiştir. 2000'li yılların ilk çeyreğinde, yöredeki iki kooperatifin eş zamanlı kapanışı, halıcılıktan kazanılan gelirin yetersiz kalmasına ve kendi tarım arazileri bulunmayan Yörük kesimin, çevredeki zeytin, fasulye ve domates gibi tarım ürünleri yetiştirilen Manav köylerinde, tarım işçisi olarak çalışmaya yönelmesine neden olmuştur. Günümüzde Ayvacık'ta sadece halı dokumacılığı yaparak geçimini sağlayan aile neredeyse hiç kalmamıştır. Yörükler halı dokumacılığını sadece tarım mevsimi olmayan zamanlarda yapmaya başlamıştır. Büyük ebatlı bir halının üretim süresi birkaç ayı bulmaktadır. Dokuyucuların, yazın tarlada, bağ, bahçe işinde çalışmasıyla üretim düşmekte, kışın ise yükselmektedir. Tarım işçiliğinden kazanılan paranın, halıcılıkta yapılan düğüm hesabına göre ödenen ücretten daha yüksek olması, Yörük kesimin halıcılıktan uzaklaşmasının başlıca sebeplerinden biridir.

5.2.2. Ayvacık Halılarında Üretim Odaklı Sorunlar-Standardizasyon Sorunu

1980'li yıllara kadar olan yaklaşık 50 yıllık süreçte Ayvacık halıları, ucuz boyarmadde ve düşük kalitede dokunmaları nedeniyle yozlaşmışlardır. 80'li yıllarda, yörede açılan kooperatifler, halı hammaddeleri, doğal boya kullanımı ve kalitenin yükseltilmesi konularında çalışmalar yaparak, Ayvacık halılarında standardizasyonu büyük oranda sağlamışlardır. Örneğin, Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'nde halı üretiminde, yerli iplikler Yeni Zelanda'dan getirilen ince kalite ithal yün iplikleri ile harmanlayarak kullanılmıştır. Yörede faaliyet gösteren iki kooperatif de doğal boyalı halılar üretmişlerdir. Bununla birlikte kooperatif üyesi olmayan dokuyucuların birçoğu, günlük gereksinim, çeyizlik ve tüccara yönelik yaptıkları halı dokumalarında; renk uyumu göz ardı edilmiş, yörede deli boya olarak adlandırılan ucuz anilin boyalarla boyandığından solma ve akma yapan düşük kaliteli üretimleri sürdürmüşlerdir. Bu üretimlerin pazarlama esnasında, doğal boyalı ürün vasfıyla satılmaları, turizm sektörüne yönelik iç ve dış pazarda güven yoksunluğu yaratmış ve tüketicinin kaliteli ürünleri de alırken temkinli davranmasına ve Ayvacık halılarının popülaritesinde düşüşe yol açmıştır. Günümüzde yöredeki iki kooperatifin de kapanmasıyla Ayvacık halılarının standardizasyonunu denetleyen hiçbir mekanizma kalmamıştır.

5.2.3. Ayvacık Halılarında Malzeme Odaklı Sorunlar

Halı yapımında kullanılan malzemeler; koyunyünü, yünü temizlemekte kullanılacak temizlik maddeleri, doğal boyalar ve mordanlar ile boyamada yardımcı diğer maddelerdir.

5.2.3.1. Yetersiz Yün ve Yün İpliği Temini

Ayvacık yöresi halkı, günlük yer yaygıları, heybe, torba ve çeyizlik halılarında kendi yetiştirdikleri yerli koyunların yünü kullanmışlardır. Canlı koyunyününden üretilen iplikler çok uzun ömürlüdür, üzerinde dolaşıldıkça halı parlamakta ve daha güzel bir görüntü elde edilmektedir. Son yıllarda yem fiyatlarındaki artış, nedeniyle küçükbaş hayvan yetiştiriciliği azalmış ve dolayısıyla da yöre halıları için gerekli birincil hammadde olan yün miktarında büyük oranda düşüş yaşanmıştır.

Günümüzde yörede hammadde temini konusundaki en büyük sorunlardan biri de, iplik üretiminde kullanılan koyunyününün artık yörede işlenememesidir. Ayvacık halı ipliklerinin yapımında kullanılan yün başlangıçta, yöreye ait dağlıç ve kıvrıkcık tipi koyunlardan kırkılıp, ilçe merkezinde bulunan şahsa ait tek tarak makinasında, ücret karşılığında taratılmaktaydı. 2017 yılında, tarak makinesinin Balıkesir iline satılmasıyla, yöredeki dokumacılar, yünü işleyemediklerinden, ilmelik halı ipliklerini, Balıkesir'de hazır yün ipliği üreten bir fabrikadan temin etmek zorunda kalmışlardır. Bu da dokuyucuyu, maliyete eklenen yol ve aracı ücreti gibi yöre halıcılığını olumsuz etkileyen ekstra faktörlerle karşı karşıya bırakmıştır.

5.2.3.2. Ayvacık Halılarında Boyarmadde Odaklı Sorunlar

Halı ipliklerinin boyanmasında kullanılan boyarmaddelerin, ışık ve yıkama haslıklarının düşük olması, halının renginin solmasına ve ilk günkü çekiciliğini ve parlaklığını kısa sürede yitirmesine sebep olmaktadır. Halı iplikleri, ışık ve yıkama etkilerine karşı direnci yüksek boyar maddelerle boyanmalıdır.

Görsel 1. Ayvacık İlçesi Bektaş Köyünde Halı İplerinin Kökboya ile Boyanması

Ayvacık ilçesinde bitkisel boyar maddelerle boyamacılık yaklaşık elli yıl önce terk edilmişken, 1980'lerin başlarında Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve Marmara Üniversitesi'nin ortaklaşa çalışmasıyla DOBAG adlı bir proje başlatılmıştır. Kooperatif üyesi olan köylüler halı ipliklerini “deli boya” dedikleri sentetik boyarmaddeler yerine tekrar bitkisel boyarmaddelerle boyamaları için teşvik edilmiştir. Aynı uygulama Proje kapsamı dışında 1985 yılında açılan Çan ilçesi Semedeli Kalkındırma Kooperatifi dokuyucuları üzerinde de gerçekleştirilmiş ve yöre halkı geçmişte Çan halıları adı altında tanınan sentetik boyarmaddelerle boyanmış olan halılar yerine, yıkama ve ışık dayanımı yüksek doğal boyarmaddelerle boyanmış Ayvacık halıları dokumaya teşvik edilmişlerdir. Semedeli köyünde halı dokumacılığının yakın bir tarihte bırakılmasıyla bu uygulama da sona ermiştir¹.

5.2.4. Ayvacık Halılarında Maliyet Odaklı Sorunlar

El halıları pahalı ürünlerdir. Tüketicilerin satın alma davranışlarını etkileyen en önemli etkenlerin başında fiyatı gelir. Fiyat faktörü ise el emeğinin yanı sıra üreticinin el halısını yaparken temin ettiği iplik, boyarmadde, mordan vb. malzemelerin maliyeti ile bağlantılıdır.

5.2.4.1. Artan Hammadde Maliyetleri

Başta Ayvacık halılarının temel rengi olan kırmızı rengi veren ve yörede yeterli miktarda yetişmeyen kökboya (*Rubia tinctorum* L.) olmak üzere dışarıdan alınan hammadde fiyatlarındaki artış, sektördeki krizi iyice arttırmıştır.

5.2.4.2. Sermaye Yetersizliği

Üretim maliyetlerinin yüksek olması, kar marjını düşürmüş ve Ayvacık el halısı sektörünü sürekli olarak artan büyük bir sermayeye ihtiyaç duyar hale getirmiştir.

5.2.5. Ayvacık Halılarında Endüstriyel Gelişim, Küresel Isınma ve Kentleşme Odaklı Sorunlar

Yüzyıllardır nesilden nesile aktarılan Ayvacık halıları, el halılarının yapım sürecinin çok aşamalı olması, yoğun el emeği ve çok fazla zaman gerektirmesi nedeniyle ileri teknolojiye sahip sanayi ile rekabet edememektedir. İç pazarda makine halılarına ve yeni yer kaplamalarına giderek artan bir yönelim olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, kentleşme, küresel ısınma gibi faktörlerin etkiyle el dokuması halılara yönelim azalmaktadır.

¹ Bedriye Koç, Semedeli Köyü Yerlisi, Semedeli Köyü Kalkındırma Kooperatifi Başkanı Kızı, Eski Halı Dokuyucusu, 50 Yaşında, Okur-Yazar

5.2.5.1. Makine Halılarına Yönelim

Makine halılarının piyasada yaygınlaşması ve fiyatlarının düşük olması sebebiyle talebin artması, el dokuması halı pazarını olumsuz etkilemiştir. Ayvacık'ta üretilen halı miktarı, düşük fiyatlı makine halılarına olan talebin artışıyla doğru orantılı olarak düşüş göstermiştir.

5.2.5.2. Yeni Yer Kaplamalarının Üretimi

Çoğu kırmızı zeminli ve çok renkli olan Ayvacık halıları, son yıllarda moda olan karışık desenli seramik ve mermer gibi yeni zemin kaplama türleri ile uyumsuz bir görüntü oluşturmaktadır. Tüketici bu zeminlerin üzerinde kullanmak için tek renkli, makine üretimi, küçük ebatlı halıları tercih etmektedir.

5.2.5.3. Kentleşme Olgusu

Sanayileşmeyle birlikte kentler bireyler için cazip yaşam merkezleri haline gelmiştir. Kırsaldan kente göçün artmasıyla birlikte geleneksel üretim şekilleri terk edilmiş yerine modern yaşam ve üretim şekilleri geçmiştir.

5.2.5.4. Yaşanılan Mekânların Değişmesi

Kente yerleşen birey müstakil yaşam yerlerinden çıkıp apartman dairelerinde yaşamaya başlamıştır. Apartman yaşamında bireysel ısınma sistemleri yerini merkezi ısınma sistemlerinin alması neticesinde zemini sıcak tutma özelliği bulunan yün dokuma halılara ihtiyacın azalması sonucunda tercih edilirliliği azalmıştır.

5.2.5.5. Küresel ısınma

Sıcaklıkların her on yılda bir birkaç derece artıyor olması yün ve yünden üretilen ürünlere olan talebin azalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle ülkemizde hammaddesi yün olan dokuma halılara olan talep de azalmaktadır.

5.2.6. Ayvacık Halılarında Tüketici Odaklı Sorunlar

El halısı piyasasında, sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan modernizasyon olgusu, tüketici tercihlerinde büyük değişimler yaratmıştır. Modernizasyon müşterilerin yaşam tarzları ve taleplerini değiştirerek, el halılarının pazardaki yerini ve yeni neslin gözündeki değerini yavaş yavaş kaybetmesine yol açmıştır. Değişen estetik anlayışı, farklı moda trendlerine yönelim, taşıma kolaylığı, hijyen ve ucuzluk gibi tercihler tüketicinin el halılarından uzaklaşarak makine halıları veya diğer modern yer kaplamalarına yönelimine sebep olmuştur.

5.2.6.1. Estetik Anlayışında Değişim ve Moda Faktörü

Anadolu'da halıcılık sektöründe 1980'li yıllara kadar el dokuması halıların imajı; geleneksel el sanatı ve kültürel bir miras olarak görülmekteydi. Ulusal el halı üretimi ve kullanım alışkanlıkları bu düşünce ve imajın uzantısında gelişerek biçimlenmiştir. 1980'lerden sonra Batı'da görülen küreselleşme sürecinden, ulusal el halıcılığımız da etkilenmiş ve halıcılık sektörünün stratejisine moda olgusu girmiştir. Küreselleşme sonucu hemen hemen tüm sektörlerde trend ve moda gerçeği, tüketicilerin yaşam stillerini de belirleyen önemli bir olgu olmuştur. Günümüzde tasarım firmaları; tüketici eğilimlerini, sosyal ve politik olayları inceleyerek bir kaç yılın trendini, renk, desen ve tasarım olarak belirlemektedirler. Belirlenen trendler, büyük mağaza zincirlerinin alıcılarına, imalatçılara ve modacılar lanse edilmektedir. Pazarlama firmaları yeni trendleri, medya yoluyla tüketicilere ulaştırıp tanıtmaktadır.

Trendler gündelik ve geleneksel kalıptaki desenleri kırmaktadır. Artık ürünler yüksek teknolojiler sayesinde behemehâl tasarlanmaktadır. Tüketiciler el halısına modada yaşanan trendler doğrultusunda yaklaşmakta ve bu doğrultuda taleplerde bulunmaktadır. Artık tüketicilerin el halısına kültürel bir ürün yaklaşımından daha çok ticari bir ürün olarak yaklaştıkları açıkça gözlemlenmektedir.

Son 10 yıllık süreçte, Türkiye'de halı piyasasında beyaz başta olmak üzere gri ve siyah zemin veya motifli makine halıları görülmeye başlamıştır. Moda trendlerinin bu yönde şekillenmesi, alıcı üzerinde el halılarının tercihi konusunda olumsuz bir etki yaratmıştır. Bu süreçten itibaren tüketici, geleneksel

zevklerinden uzaklaşarak, Ayvacık halıları gibi çok renkli el dokuması yöresel halıların alımını terk etmiş, her mobilyaya rahatlıkla uyum sağlayan, düşük maliyetli, sıklıkla beyaz zeminli ve açık renk tonlarıyla üretilmiş makine halılarına yönelmiştir.

5.2.6.2. Kolay Taşınır ve Temizlenebilir Ürün Talebi

Ayvacık el yapımı halı sektörünün gerilemesinde tüketim alışkanlığının da rolü vardır. 2000'li yıllara kadar halı çok aranan bir üründü ve insanlar halıyı zenginliğin ve sanatsal zevkin sembolü olarak görüyorlardı. Ancak 20 yılı aşkın bir süreçte, insanların hızlı yaşam tarzına hitap eden basit, bakımı kolay bir dekorasyon tarzı trend haline gelmiştir. Bu da insanların anlayış ve tüketim alışkanlıklarını yeniden şekillendirerek, pahalı, taşınması ve temizlenmesi zor olan el halılarından uzaklaşmasına neden olmuştur.

5.2.6.3. Kişiyözel Tasarım Talebi

Son yıllarda, özel mekânların halı gereksinimlerini karşılamak üzere, 'kişiyözel tasarım' bekleyen müşterilerin öne çıktığı bilinmektedir. Son 40 yıllık süreçte taşıma ve temizleme kolaylığı açısından tüketici tarafından tercih edilen Ayvacık halısı ebatları seccade boyutlarıdır.

5.2.6.4. Yüksek Fiyat Faktörü

Doğal boya ve saf yün kullanılarak yapılan Ayvacık halıları, ekonomik yönden zayıf olan tüketiciler tarafından tercih edilmemektedir. Bu tüketiciler ucuz makine halılarına yönelmektedir. Bir dokuyucu, yer yaygısı bir halıyı dokumak için birkaç ay zaman harcamaktadır. Bu nedenle bazı Yörük köylerinde dokunan sentetik boyalı ve düşük kaliteli halılar bile piyasada satılan, orta kalite bir makine halısından daha pahalıdır.

Ayvacık ilçesi son yirmi yıllık süreçte genellikle yerli turistleri ağırlamış ve yöreye gelen yabancı turistler, satın alım gücü yüksek olanlar değil, düşük bir bütçeyle günübirlik ziyarete gelenler olmuştur. Ayvacık halıları büyük ölçüde bu kesimin ilgi alanının dışında kalmıştır.

5.2.7. Ayvacık Halılarında Pazarlama Odaklı Sorunlar

Yörede üretilen ürün miktarı, turistik ürün olarak turizm girdisine yönelik getirisi, pazarlama ve pazara ilişkin ulusal ve uluslararası veri tabanının bulunmaması, Ayvacık halılarının en elzem problemleridir. Ayvacık halılarında pazarlama odaklı sorunlar, iç ve dış pazara yönelik olanlar olmak üzere iki grupta incelenebilir.

5.2.7.1. İç Pazar Sorunu

Ayvacık halılarının üreticisi olan Yörük köyleri, halılarını tanıtmak için gerekli reklam hizmetlerine ulaşım konusunda yeterli teknik beceriye sahip olmadıkları gibi, reklam maliyetlerini de karşılayabilecek gelir seviyesine sahip değillerdir. 1980'li yıllarda Ayvacık'ta Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve Ayvacık Kaymakamlığına bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Halıcılık İşletmesi kurulana kadar Ayvacık el halısı üreticilerinin en sık karşılaştığı sorun, pazarlama olmuştur. En esnek ulaşım türü olan karayolu taşımacılığı, çoğu zaman turizm kaynaklarının geliştirilmesi üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Ayvacık'ta halı dokumacılığının yapıldığı Yörük köyleri yakın tarihe kadar araçla ulaşımın zor olduğu, bozuk köy yollarına sahipti. Köyden anayola ulaşım için en az birkaç kilometre yürümek gerekiyordu. Ayvacık'lı dokuyucular halılarını böyle zor şartlarda, komşu ilçelerin pazarlarına ve Edremit'e götürerek pazarlamaya çalışmaktaydı. Pazar pazar dolaşan halı üreticileri, kooperatifler açılana kadar kalite ve boyamada bir standardizasyonu olmayan halılarını, yeni dokuyacağı halıların hammaddelerini satın alabilmek için yok pahasına satıyorlardı. Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve Ayvacık Kaymakamlığına bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Halıcılık İşletmesinin kurulmasıyla yöre halılarında markalaşmaya gidilmiş ve bu da sektörel pazarda değer kazanmalarını sağlamıştır. Bu sayede dokumacı Yörük köyleri Pazar arama sorunundan büyük ölçüde kurtulmuş, kooperatifler haricinde yerli ve yabancı halı tüccarları da köylere kadar gelerek sipariş usulüyle halı dokutmuşlardır. Son yıllarda hatalı üretim politikaları ve yüksek maliyet nedeniyle kapanan kooperatiflerle birlikte, halıcılıkta 1980'lerde yaşanan yükseliş trendi tamamen ters bir seyir izleyerek gerileme sürecine girmiştir. Ayvacık Merkezinde

bulunan Kooperatiflere ait satış mağazalarının da kapanması, başta turistik iç pazar olmak üzere dış pazarı da olumsuz etkilemiştir. Kooperatifler kapandıktan sonra, bazı Yörük dokuyucular halılarını bireysel çabalarıyla, Ayvacık ilçesine bağlı Behramkale- Assos gibi turistik bir destinasyonda veya Çanakkale'nin merkezine götürerek pazarlamaya çalışmaktaysa da, günümüzde yüksek ulaşım maliyeti bu girişimi de imkânsız kılmaktadır.

5.2.7.2. Dış Pazar- Halıda İhracat Sorunu

El halısı sektöründe, ülke markalarının oluşturulması ve dış pazarda tanıtılması özel bir önem taşımaktadır. Bunun nedeni halı üretiminin rekabet gücünün artırılmasına yönelik koşulları sağlamak ve dış pazarda başka ülke markaları adı altında satılmasının önlenmesidir. Ayvacık halıları 1980'li yıllara kadar büyük oranda dış pazara yönelik olmamışlardır. 80'li yıllarda kooperatiflerin açılmasıyla, kaliteleri yükselen ve doğal boyalarla boyanmaya başlayan Ayvacık halıları yabancı pazarda talep görmeye başlamıştır. Yöredeki Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin dış pazara yönelik satışı arttıran etkinliklerinden en önemlisi, reklam faaliyetlerine girerek, açılan fuarlara katılması ve Ayvacık halılarının dünya çapında tanıtımını yapması olmuştur. Ayrıca ürünün tanıtımını yapan marka sistemi kullanmışlardır. Yöredeki Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin kapanmasıyla, yurt dışına yapılan ihracat tamamen durmuş, bu da üretim talebini etkilemiştir. Dış Pazarı yitirme bağlamında karşılaşılan diğer bir önemli sorun da Hindistan, Çin, Pakistan gibi el emeği ucuz ülkelerde giderek artan ivmede üretilen düşük fiyatlı el halısı üretimlerinin ithalatının tercih edilmesidir.

5.3. Öneriler

Ayvacık ilçesinin turizm potansiyeli çok büyük olup tam olarak değerlendirilememektedir. Bu doğrultuda yapılması gereken başlıca girişimlerden biride, yörede el sanatları ve halıcılık tamamen yitip gitmeden, alternatif turizmin en önemli alt dallarından biri olan lakin sahil turizmi gibi ilgi görmeyip, günümüze değin göz ardı edilen kültürel miras turizminin geliştirilmesi olacaktır. Günümüzde Assos'ta otel olarak hizmet veren taş binalar sadece sahil turizmine hizmet veren dinlence mekânları olarak görülmektedir. Bu binalar kültürel miras bağlamında incelendiğinde, bunların geçmişte, deri ve halı ipliklerini boyamada kullanılan palamut pelitlerini yurtdışına ihraç etmek için saklama amaçlı inşa edilen palamut depoları oldukları görülmektedir. Yörede çok miktarda yetişen palamut peliti yakın geçmişe kadar, Ayvacık halı ipliklerini siyaha ve yöresel adı tetre olan yeşil-kahve rengine boyamak için kullanılan başlıca doğal boya kaynaklarından biriydi. Ancak günümüzde yörede el halısı dokumacılığının bitmek üzere olması nedeniyle doğal boyacılık da yok olmanın eşiğindedir. Oysa doğal boya geleneği, özellikle yabancı turistler açısından ilgi çekici ve halıları satın almaları açısından özendirici bir uygulamadır. Nitekim 1980'li yıllarda Süleymanköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi tarafından Süleymanköy köyüne yapılan yerel turlarda bunun yansımaları büyük ölçüde görülmüş ve Ayvacık halı ithalatında büyük meblağlara ulaşılmıştır. Bununla birlikte günümüzde yörede kültürel turların olmayışı, bireysel ulaşım şartlarının yetersizliği, mevsimsel iklim şartları gibi etmenler nedeniyle turistler, halı dokumacılığının yapım aşamalarını orijinal mekânları olan Yörük köylerine giderek gözlemleyememektedir. Turistik tabelalar, ziyaretçilerin, yerel halı üretiminin gerçekleştiği mekânları bulmalarına yardımcı olacaktır. Bu noktada yörede, halıcılığın geleneksel döngüsünü yansıtan bir ziyaret takvimi içeren kültürel turist rotaları geliştirmek gerekmektedir. Bu konuya farklı bir çözüm olarak ise Assos'ta yer alan eski palamut depolarından birinin, yöreye ait iplik eğirme, doğal boyamacılık ve halı dokuma işlemlerini gösteren bir canlı müze veya balmumu müzesi olarak uyarlanması olabilir.

Ayvacık halıları yer yaygısı, seccade, heybe ve torba olarak dokunmaktadır. Özellikle yer yaygısı gibi büyük ebatlı parçaların kültürel miras ögesi olarak sergilenmeleri büyük alanlar gerektirmektedir. Yörede açılacak bir el sanatları veya halı müzesi soruna kısmi bir çözüm önerse de, tüm parçaların sergilenmesi mümkün olmayacaktır. Bu bağlamda, bu eserlerin otantik bir ortamda çekimlerinin yapılmasıyla oluşturulabilecek dijital bir müze, hem daha fazla eserin turistlerle buluşmasını sağlayacak, hem de bu ürünlerin satın alınması konusunda özendirici olacağından, üretimlerindeki sürdürülebilirlik ivmesini yükseltecektir.

Halılar, nesiller boyu geriye giden, sahibinin, yapımcısının ve yapıldıkları topluluğun geçmişini tanımlayan duygusal öneme sahip kültürel nesnelere (Alaca & Aktas, 2019). Dolayısıyla turistik turlar geliştirilirken, halılar ve diğer yerel küçük el sanatı ürünleri sadece satış yönünden değil, aynı zamanda tarihçeleri ve üzerinde yer alan motiflerin geçmiş sembolizmi ve günümüzde anlatılan hikâyeleri ve dokuyucular tarafından dillendirilen manileri ile de dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Halı sanatıyla ilgilenen etnoarkeologlar, el sanatları uzmanları, kültür turizmi turlarının düzenlenmesinde yer almalıdır.

Ayvacık halılarını miras turizmi açısından değerlendirebilmenin bir diğer yolu da turistik pazara yönelik hazırlanmış minyatür örneklerinin yapılması veya anahtarlık gibi küçük hediyelik eşyalara dönüştürülmesidir.

Turizm, sanatsal değerlerin ucuzlaması veya yerel gelenek ve göreneklerin metalaştırılmasının getirdiği yozlaştırıcı bir etkiye sahiptir (Bello, Carr, Lovelock, & Feifei, 2017). Bu noktada el sanatı ürünleri oluşturulurken, somut olmayan kültürel mirası koruyanların yaşam tarzlarının bozulmamalı ve özgün varlıkları yerini ticari projelere bırakmamalıdır (Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Madde 14).

Ayrıca devlet ve turizm bakanlığı tarafından desteklenen el sanatları faaliyetleri (festival, fuar, vb.) programı ile yurtdışındaki fuarlara ve diğer faaliyetlere katılım için uluslararası işbirliği anlaşmaları esnafa ürünlerini satma ve kendilerini tanıtmaya fırsatı sunacaktır.

Bu çalışmanın sonuçları, Ayvacık'ta halı dokumacılığıyla örnenen somut olmayan kültürel mirasın korunmasının, miras turizmi bağlamında gerek kültürel kaynak ve gerekse turistik ürün olarak kullanımı için zaruriyetini gösterir niteliktedir. Zengin Yörük kültürel mirasının ve tarihi geleneklerinin tam olarak korunabilmesi ve yöre halılarının, turistik ürün olarak kullanılabilirliğinin sürdürülebilmesi için Ayvacık halılarının gelişmesinin önündeki mevcut sorun ve engellerin sistematik olarak ortadan kaldırılması için devlet ve sivil toplum kuruluşları tarafından;

-Hammadde tedarikinin ve mesleki eğitimin desteklenmesi gerekmektedir.

-Dokuyuculara düşük primle iş ve sağlık sigortası, imtiyazlı krediler, iç ve dış pazara ulaşımda katkı verilmelidir.

*Reklam ve tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi, ihracatta vergi muafiyeti gibi çok yönlü destek sağlanması gerektiği görülmektedir.

6. Sonuç

Çanakkale ilinin güneyinde yer alan Ayvacık ilçesi, Roma döneminden kalma antik kentleri, Osmanlı camileri ve sahil turizmi ile tanınan cazip bir turizm merkezidir. Assos ilçesi asırlar boyunca Kuzeybatı Anadolu'nun önde gelen deniz ticaret merkezi olmuş, Aristo'nun felsefe okulu ve antik tiyatrosuyla bilim ve kültür merkezi olarak tanınmış ve 15.yüzyıl'dan itibaren dokunduğu bilinen el halılarıyla dünya çapında ün kazanmıştır.

Bu çalışmada Ayvacık yöresinde el halısı üretiminde görülen gerileme sebepleri ve halı üreticilerinin karşılaştığı güncel sorunlar incelenerek, yöreye ait somut olmayan birer kültür mirası ögesi olan el halılarının, turistik bir ürün olarak değerlendirilmesi için önerilere yer verilmiştir.

Araştırma sonucunda geçmişte 2003 yılında Ayvacık ilçesine bağlı, 34 köy ve ilçe merkezinde halı dokumacılığı yapılırken 2023 yılında yapılan alan araştırması sonucunda halı dokumacılığının sadece beş köyde ve ilçe merkezinde yapıldığı görülmektedir. Halı dokumacılığının gerilemesindeki başlıca sebeplerin; üretici odaklı, malzeme odaklı, tüketici odaklı, maliyet odaklı, üretim odaklı, küresel ısınma, kentleşme, endüstriyel gelişim odaklı sorunlardan kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Küreselleşme ve sanayileşme süreci, gelişmekte olan tüm ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de, geleneksel kültürün bir yansıması olan el sanatı üretimleri üzerinde, olumsuz bir etki yaratmıştır. Anadolu Türk Kültürüne ait kültürel miras ürünlerinin başında bölgesel olarak yapılan el dokuması halılar gelmektedir. 15.yüzyıl'dan bu yana yapıldıklarına dair kayıtlar olan Ayvacık halıları, yöreye ait kültürel mirasın belki de en önemli belirtici olup, kültür turizmi açısından büyük önem taşımaktadır. Günümüzde Ayvacık halıları, başta hammadde ve boyarmadde sorunları gelmek üzere, standardizasyon, yüksek üretim maliyetleri, tüketici tercihindeki değişimler gibi dertlerden mustarıptir. Oysaki insan kültürünün giderek yoksullaştığı günümüzde ulusal ve bölgesel özelliklerin ve geleneksel halk kültürüne ait halı, kilim gibi kültürel miras

içeriği taşıyan el sanatı üretimlerinin korunması özellikle önemlidir. Taşınabilir bir kültür unsuru olan el halıları, özelliklerinin korunması şartıyla çekici turistik ürünler geliştirmek için de kullanılabilir. Bu bağlamda öncelikle, ilgili kurumlarca finanse edilecek kısa ve uzun vadeli araştırma projelerinin yürütülmesiyle, tespit edilen zayıflıkların giderilmesi ve öngörülen tehditlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Yöredeki iki halı kooperatifinin kapanmasıyla, Ayvacık halı dokuyucuları başta hammadde temini olma üzere ciddi sorunlarla yüz yüze kalmışlardır. Enflasyon ve artan fiyatlar nedeniyle Ayvacık halı üreticilerinin giderleri ciddi oranda artış göstermiş, 80'li yıllarda büyük bir yükseliş ivmesi gösteren bu sektör giderek zayıflamış ve bu alanda faaliyet gösterenler başta tarım işçiliği olmak üzere başka ekonomik alanlara yönelmek zorunda kalmıştır.

7. Extended Abstract

Carpet weaving is one of the most common types of traditional Turkish handicraft production. Historically, carpets have been an integral part of the life of the Anatolian people and a clear example of their national culture. Each carpet is a work of art that reflects the nature of the place it is woven, the symbols of the worldview and beliefs of the people who created it. The geography, historical, cultural and religious environment of each region influences the unique ornamentation, composition and other elements of the carpet. In this sense, the sustainability of carpet weaving is of extraordinary importance in terms of the protection of historical, cultural and material heritage (Azərbaycan National Elmər Akademiyası, 01.03.2018)

There has been a serious decline in the production of Ayvacık carpets, which had an important position in the world handmade carpet market in the 1980s, in the last 15 years. In fact, it has been observed that carpet weaving has completely decreased and is almost disappearing in the region in the last few years. This study aims to identify the reasons for the decline in hand-made carpet production in the Ayvacık region and the current problems faced by carpet producers, and to provide current suggestions to make hand-made carpets, which are a great value of the region, an element of cultural heritage and a touristic product, sustainable on a sectoral basis.

12. Development plan "Ensuring the transfer of cultural heritage to new generations with healthy and reliable means through the use of advanced technologies" stated in Article 283, Article 292.4. The importance of this study is stated as "carrying out studies for the preservation and revitalization of the cultural heritage in the region" (www.onikinciplan.sbb.gov.tr) and developing suggestions for the revival of hand-made carpets and preventing their extinction.

In order to determine the current status of Ayvacık handmade carpets, this study was conducted by field research method. While the aim of field research may be to examine and observe an event or phenomenon on site, in some it may be to "verify" (groundtruthing) a previously known or thought to be known event or to collect systematic information for a certain purpose (Ari, 2014). Determining people's thoughts on certain issues, behavioral patterns, perceptions, ways of using natural resources, traditional lifestyles and cultures is only possible with detailed field work (Ari, 2014). In the study, a field study was needed to identify the current problems of hand-made carpet weaving. For this reason, between 10.09.2023 and 22.11.2023, the Ayvacık district market and the villages in the region were visited, interviews were held with local people, and local volunteers talked about weaving and recorded it.

In this study, the reasons for the decline in handmade carpet production in the Ayvacık region and the current problems faced by carpet producers are examined, and the possibility of evaluating handmade carpets, which are intangible cultural heritage elements of the region, as a touristic product is included.

As a result of the research, while carpet weaving was done in 34 villages and district centers of Ayvacık district in 2003, as a result of the field research conducted in 2023, it was seen that carpet weaving was done only in five villages and district centers. The main reasons for the decline of carpet weaving are; It has been determined that the problems arise from producer-oriented, material-oriented, consumer-oriented, cost-oriented, production-oriented, global warming, urbanization and industrial development-oriented problems.

The process of globalization and industrialization has had a negative impact on handicraft production, which is a reflection of traditional culture, in our country, as in all developing countries. Regionally made hand-woven carpets are among the cultural heritage products of Anatolian Turkish culture. Ayvacık carpets, which are recorded to have been made since the 15th century, are perhaps the most important indicator of the cultural heritage of the region and are of great importance in terms of cultural tourism. Today, Ayvacık carpets suffer from problems such as standardization, high production costs and changes in consumer preferences, especially raw material and dyestuff problems. However, today, when human culture is becoming increasingly impoverished, it is especially important to preserve national and regional characteristics and handicraft productions that contain cultural heritage content, such as carpets and rugs belonging to traditional folk culture. Handmade carpets, which are a portable cultural element, can also be used to develop attractive touristic products, provided that their features are preserved. In this context, first of all, it is necessary to eliminate the identified weaknesses and eliminate the foreseen threats by carrying out short and long-term research projects financed by the relevant institutions.

Keywords: Cultural Heritage, Heritage Tourism, Hand-Woven Carpets, Ayvacık, Çanakkale.

Araştırmacıların Katkı Oran Beyanı / Contribution of Authors

Yazarların çalışmadaki katkı oranları Aslı AKSOY %50/ Çiğdem ÖZKAN %50 şeklindedir.
The authors' contribution rates in the study are Aslı AKSOY %50/ Çiğdem ÖZKAN %50 form.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışmada herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person in the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale İntihal programlarında taranmış ve İntihal tespit edilmemiştir.
This article was scanned in Plagiarism programs and Plagiarism was not detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules specified within the scope of the Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive were followed.

Kaynakça

- Aksoy, A. (2003). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları.
- Aksoy, A., & Keleş, Ç. (2008). Ç. O. Üniversitesi (Dü.). içinde (s. 71-78). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Alaca, I. V., & Aktas, B. M. (2019). Exploring material culture of carpets in Turkey via an art Project. *Art, Design and Communication in Higher Education*, 18(1), 17-34.
- Aliagaoglu, A. (2004). Sosyo-Kültürel Miras Turizmi ve Türkiye'den Örnekler. *Coğrafya Bilimler Dergisi*, 2(2), 50-64.
- Alimdjanoich, Y. (2023). The Importance of Financing Technology Supply in Increasing the Competitiveness of National Handicraft Products. *International Scientific and Practical Conference*, (s. 112-115). Tashkent.
- Aliyeva, N. (2023). Cumhuriyette İpek Ürünleri Sanatçılığının Gelişimine İlişkin Beklentiler. *International Scientific and Practical Conference* (s. 356-358). Tashkent.
- Allayarov, S. (2023). Prospects of National Craft Products in Attracting Tourists to The Field of Tourism. *International Scientific and Practical Conference*. Tashkent.
- Arı, Y. (2014). Coğrafyada Saha Öğretimi ve Saha Araştırmaları. Y. Arı, & İ. Kaya içinde, *Coğrafya Araştırmaları* (s. 303-317). Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği.
- Aslanapa, O. (1996). Türk Halı Sanatı. *SkyLife Dergisi*, 8(96).
- Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası. (2018, 03 01). *Azərbaycan Respublikasında xalça sənətinin qorunmasına və inkişaf etdirilməsinə dair 2018-2022-ci illər üçün Dövlət Proqramı*. <https://science.gov.az/az/news/open/7504#> adresinden alındı
- Belchior, M. H., Melo, A. J., Widmer, G. M., Alcoforado, E. S., & Paes, E. K. (2017). Produto Turístico Cultural: A Tapeçaria em Lagoa do Carro [Pernambuco, Brasil. *Rosa dos Ventos*, 9(1), 81-89.
- Bello, F., Carr, N., Lovelock, B., & Feifei, X. (2017). Local Residents' Perceptions of Socio-Cultural Impact of Tourism in Mangochi Malawi. *Advances in Hospitality and Tourism Research*, 5(1), 1-22.
- Beznosiuk, O., Liubitseva, O., & Popovych, S. (2021). Intangible cultural heritage as a resource for cultural tourism: the case of embroidery and carpet weaving in Ukraine. *Studia Periegetica*, 3(35), 153-170.
- Bilgin, M. H., Demir, E., Lau, M. C., Kin-Man To, C., & Zhang, Z. (2011). The Turkish handmade carpet industry: an analysis in comparison with select Asian countries. *102(6)*, 514-526.
- Bingöl, Z., & Qasimov, C. (2018). Naxçıvan Muxtar Respublikasında Mədəni İrs Potensialı Və Onun Turizmin İnkişafında Rolü. *Uluslararası Türkbilim Dergisi*, 8(Özel Sayı), 75-80.
- Boyzhigitov, S. (2023). milli el sanatları yaratmada dijital pazarlamanın rolü. *International Scientific and Practical Conference*, (s. 67-70). Tashkent.
- Ceylan, S., Emiroğlu Aydın, F., & Bulut, İ. (2023). Kültürel bir miras olan Taşpınar (Aksaray) el dokuma halılarının korunması ve turistik ürün olarak sürdürülebilirliği. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(44), 229-247.
- China National Textile and Apparel Council. (2018). *Production, Market Status and Social Impact: Analyses of Western Chinese Handmade Carpet Industry*. China.
- Chuangeng, F. (2006). *Protection and Utilization of Xinjiang Cultural Heritage*. China: Minzu Üniversitesi Yayınları.
- Demirbulak, A. (2022). Türk Halı Sanatının Gelişimi. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 6(1), 66-70.
- Deniz, B. (2005). Anadolu-Türk Halı Sanatının Tarihi. *Sanat Tarihi Dergisi*, 9(1), 79-103.
- Dino, A. (2018). Turizmi kulturor si mundësi përnjë zhvillim të qëndrueshëm në rajonin e Korçës. Republika E Shqipërisë. Universiteti European I Tiranës Fakulteti I Shkencave Sociale Departamenti I Sociologjisë, Doktor i shkencave ne Sociologji.
- Dong, L., Yanan, Y., Kaijun, C., & Xiaoliang, X. (2018). *Research on targeted poverty alleviation identification, assistance and mechanism innovation in tourism in ethnic minority areas in southern Xinjiang*. China: Ulusal Sosyal Bilim Fonu Genel Projesi.

Er, B., & Sarıkaya, H. Z. (2012). Bir İletişim Aracı Olarak Elsanatları. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 169-177.

Gayatri, B., Sakshi, S., & Kumar, R. (2022). Problems Faced by Handmade Carpet Industry and Suggestions for their Solution. *International Journal of Humanities Social Science and Management*, 431-435.

Hajian, E. (1994). The export of Qom carpets in Koma is set to receive a customs duty of up to 75% of the carpet price. *Iranian Mehr Magazine*, 8(68).

Handicrafts and Historic Crafts as Strategic Elements in the Development and Support of Tourism in Al Ahsa. (tarih yok).

Industry, & Tourism. (2017, june 19). Temmuz 2023 tarihinde .
<https://www.sanattourism.ir/wpcontent/uploads/2017/07/54-72.pdf> adresinden alındı

Keskin, İ., Furat, M., & Güler, C. (2020). Kültürel Miras Turizminin Neden Arşivlere İhtiyacı Var?. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 14, 43-84.

Krasojević, B., & Vićentijević, D. (2018). *Program razvoja turizma grada Pirot 2018-2022*.
<https://www.topirot.com/docs/Finalni%20Programa%20razvoja%20turizma%20Pirot,%20mart%202018.pdf>.

Ma, S. N., & Mohame, B. B. (2023). Heritage Tourism and Cultural Identity in China: Challenges and Opportunities for Development, JPB Rewiev. *International Journal of Professional Business Review*, 8(7), 1-13.

Mahmoud, İ., & Almulla, M. (2020). Handicrafts and Historic Crafts as Strategic Elements in the Development and Support of Tourism in Al Ahsa. *Al Ahsa: The Capital of Arab Tourism*(Special Issue), 1-11.

Nachouane, N. (2015). La Mise en Tourisme du Patrimoine Immatériel: Enjeux, Contextes et Logiques d'Acteurs. Le Cas de l'Artisanat dans la Médina de Marrakech à la Lumière des Experiences Espagnoles, Murcie et Grenade. *Thèse de Doctorat Universidad De Murcia*. Facultad de Educación Murcia.

Nazarova, F. (2023). The Main Directions of Increasing the Effectiveness of the Development of National Crafts, (Ed. S.S. Gulyamov, T.T. Zhuraev), Prospects of the Development of National Craft Products In Attracting Tourists. *International Scientific and Practical Conference* (s. 43-47). Tashkent: Higher Education of The Republic of Uzbekistan, Tashkent Financial Institute of The Ministry of Science and Innovations.

Nemr, D. (2019). Le tourisme de savoir-faire, moteur de développement territorial ? : Le cas de la région de Baalbek-Hermel au Liban. *Doctorat Thèse Spécialité Géographie au sein de Normandie*-. Université Le Havre Normandie.

Onikinci Kalkınma Planı. (2023). <https://onikinciplan.sbb.gov.tr/> adresinden alındı.

Öztürk, İ. (2010). Türk El Sanatlarının Günümüzdeki Durumu (Tarihçe, Sorunlar, Öneriler). *Sanat Dergisi*, 7, 67-75.

Pourmoradian, S., Vandshoari, A., Omarzadeh, D., Sharifi, A., Sanobuar, N., & Samad Hosseini, S. (2021). An Integrated Approach to Assess Potential and Sustainability of Handmade Carpet Production in Different Areas of the East Azerbaijan Province. *Sustainability*, 13(4), s. 22-51.

Ticaret Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü. (2022). *Halı Sektörü Raporu*. Ankara.

Yaşar, O. (2004). Çanakkale İli'nde Tarıma Dayalı Sanayiler. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 2(2), 257-299.

Yetkin, Ş. (1991). *Türk Halı Sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.